

۱۴۸۹۷۰۵

برنام خداوند جان و خرد

آموزش هنر قالببافی

قابل استفاده برای هنرجویان رشته فرش

در آموزش و پرورش، فنی و حرفه‌ای

و دیگر عزیزان اهل ... همراه با سؤال‌های استاندارد رشته فرش و فنی و حرفه‌ای

مؤلفان

طاهره مختاری و محمد رضا پازوکی

تابستان ۱۳۹۵

سرشناسه	مختاری، طاهره، ۱۳۴۳ - پازوکی، محمد رضا ۱۳۶۳
عنوان و نام پدیدآور	آموزش هنر قالی بافی قابل استفاده برای هنرجویان رشته فرش ... / مولفان طاهره مختاری، محمد رضا پازوکی؛ ویراستار طیبه زراعتکار دوبین.
مشخصات نشر	گرمسار: صبح سحر، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	۱۳۹ ص: مصور.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۹۶۹۱۶-۵-۴
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
موضوع	قالی و قالی بافی
موضوع	Carpets
موضوع	قالی و قالی بافی -- راهنمای آموزشی
موضوع	Carpets -- Study and teaching
شناسه افزوده	پازوکی، محمد رضا، ۱۳۶۳ -
رده بندی کنگ	۱۳۹۵ ۸۱۳/۱۷۷۵ TS
رده بندی دیسی	۶۴۳۰۷/۶۷۷
شماره کتابشناسی ملی	۴۴۴۷۱۹۰

آموزش هنر قالی بافی قابل استفاده برای هنرجویان رشته فرش

- مؤلفان: طاهره مخدیری و محمد رضا پازوکی
- ویراستار: طیبه زراعتکار دوبین
- ناشر: انتشارات صبح سحر
- صفحه آرا: مرضیه باقری
- حروف چین: زهرا همتی
- طراح جلد: عباس کردوانی (تبلیغات هنور)، عکاس: همومن اسدی، آوین بنایی
- نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۵ / تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه
- شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۶۹۱۶-۵-۴
- چاپ و صحافی: نارنجستان
- قیمت: ۱۶۰۰۰۰ ریال

کلیه حقوق چاپ و نشر برای انتشارات صبح سحر محفوظ و مسئولیت صحت کتاب به عهده مؤلف و هرگونه کپی برداری بدون مجوز قانونی پیگرد قانونی دارد.

سخن ناشر

کتاب تنها اثری است که از بین نمی رود.

سپاس خداوند یکتا را، که دگر بار فرصتی بخشید تا با تقدیم اثر دیگری خویش را در صف سربازان اعتلای دانش و فرهنگ ایران بزرگ و سربلند بنگاریم و شاهد چاپ کتابی دیگر باشیم. از افتخارات بنده حقیر این است که این اثر را با همکاری مادرم که زحمات بسیاری برای بنده کشیدند به ثمر رساندیم البته نگارش را ایشان و دگر مراحل مهندسی کتاب با من بود. در پایان ضمن توفیق الهی برای مترجمین و تمام زحمت کشان مذکور آرزوی موفقیت و سربلندی از خدای بزرگ خواستارم. امید که بتوانیم کمک ناچیزی در راستای علم و فرهنگ مملکت داشته باشیم

مدیر و مسئول انتشارات

محمد رضا پازوکی دانشجوی دکتری تربیت بدنی دانشگاه تهران

Sobhesahar2016@outlook.com

پیش گفتار مؤلفان

پیدایش فن قالبیابی تنها براساس رفع احتیاج توسط روستاییان که به امر دامداری مشغول بوده‌اند صورت گرفته، در بافت فرش همواره اهل خانه مشارکت داشته‌اند و فرزندان هم بافتن را از مادرشان که با چشمانی منتظر گره‌دل می‌زدند، فراگرفتند. امروزه، مراکز و آموزشگاه‌های زیادی در سراسر کشور ایران برای این صنعت دایر شده و نیاز بشر به آموزش و توسعه آن بیش از هر زمانی احساس می‌شود. در این هنر بافنده با عشق و دل گره بر تاروپود فرش می‌زند و چشم به آن می‌دوزد تا تولیدش بدون عیب و نقص از دارقالی پیاده شود و کارش را با قیمتی مناسب فروش برساند و زحمتی را که به پایش کشیده به ثمر بنشاند، اما گاهی حتی ثمره گرفتن از این محصول به حدی است که هزینه را از مصرفی‌اش هم تأمین نمی‌شود و در این میان یکی از ابزارهای آموزشی که سهم زیادی را به خود اختصاص داده کتاب است. فرش ایران هویت ایرانی دارد و یک صنعت ملی محسوب می‌شود پس در واقع یک کالای سرمایه‌ای است و می‌توان گفت پل ارتباطی بین مردمانی که در گذشته‌های دور زندگی می‌کردند و مردمانی که هم اکنون زندگی می‌کنند و کسانی که در آینده به دنیا می‌آیند، جز آن است که میراث گذشتگان خود را حفظ کرده و تلاش کنند که این هنر ملی دچار آسیب نشود. کتاب پیش‌رو حاصل تجربه‌های آموزشی من است که با اهداف استانداردهای مهارت و آموزشی سازمان فنی و حرفه‌ای کشور مطابقت داشته و تاحدودی نیاز آموزشی هنرجویان این رشته را برطرف می‌کند.

امید است به کمک حق تعالی به نتیجه مطلوبی برسد و در بیان عرایضم از تمامی عزیزانی که مرا یاری کرده‌اند تشکر و قدردانی می‌کنم و می‌گویم که دوست شما دارم.

هنر شمشیر این است که یکی را دو تا می‌کند، اما هنر عشق این است که دو تا را یکی می‌کند. انتقادهای را می‌پذیریم زیرا آنها کلاس درس رایگان و مخصوص ماست از تمامی انتقادکنندگان هم سپاسگزارم.

مدیر و مربی سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای استان سمنان (شهرستان گرمسار) سمنان

طاهره مختاری و محمد رضا بازوکی

«زکات العلم أن تعلم عبادت: زکات علم، آموختن آن به بندگان است.»

کتاب حاضر برای علاقه‌مندان به هنر فرش ایران تألیف شده و استفاده از آن به‌عنوان یک منبع آموزشی جامع و کامل جهت مطالعه برای علاقه‌مندان و هنرمندان و تدریس در دوره‌های مهارتی توصیه می‌شود. هنر به اندازه عقل و درایت با احساس و عاطفه سروکار دارد. برای کسانی که در جان آفرینش و نیز لذت مشاهده اثر هنری مخصوصاً آثار فرش گام برمی‌دارند ایجاد تعادل عقل و احساس راهنمای قابل اعتمادی است که می‌تواند هنرمند و هنر دوست را از بیراهه‌های بی‌شماری که در پیش‌رو دارد ایمن سازد و او را در مسیری درست قرار داده و نسبت به رشد و اعتلای آن هنر گام بردارد که به نظر من این مجموعه از این بند پیروی کرده است.

برای آموختن هنر فرش چنانچه شیوه‌های صحیح یادگیری فن و مهارت همگام تجارب و عشق توأم با مسائل اعتقادی و همچنین ستن اسلامی ایرانی به‌کار گرفته شود به تعیین نتایج پربارتری عاید خواهد شد. با امید روزی که آثار نویسندگان هنری کشورمان آنقدر پرمحتوا، وزین، علمی و کاربردی باشد که به‌جای ترجمه منابع خارجی، به خود اتکاء کرده و در انتقال مهارت و فن اصیل و ماندگار ایرانی چون فرش ایرانی هنرمندان، اندیشمندان و صاحب‌نظران و اساتید ایرانی که در هنر فرش در کشور بی‌شمارند بهره‌جسته و با کتابت هنرهای اصیل و سنتی رونق اقتصادی در بخش صنعت فرش، ذوق و هنر و اسناد اسلامی ایرانی را در آثار فرش متحیر سازیم.

در خاتمه برخود لازم می‌دانم از تلاش زار استاد ماهره مختاری یکی از هنرمندان و مربیان سخت‌کوش، علاقه‌مند و متعهد در تدوین این مجموعه که در نوع خود می‌تواند منحصر به فرد باشد تشکر و قدردانی کرده و از درگاه خداوند توفیق روز افزون را برای ایشان و تمام فعالان عرصه هنر فرش آرزو دارم.

براهیم محمودی

۱۳۹۵

۱۵	فصل اول: فرش شناسی
۱۷	هنر فرش
۱۷	افسانه‌ها و داستان‌های تاریخی
۱۷	تاریخچه فرش دستباف، قبل و بعد از اسلام
۱۸	۱- تحقیق در تاریخ تمدن بشر
۲۰	۲- تحقیقات و کاوش‌های باستان‌شناسی
۲۲	قالیبافی در دوره سلجوقیان
۲۲	هنر فرش در دوره مغول و تیمور
۲۳	هنر فرش در دوره صفوی
۲۵	فصل دوم: شناخت مواد اولیه و بافت فرش
۲۷	شناخت مواد اولیه متناسب با تناسبات منطقه‌ای
۲۷	خصوصیات فرش پشمی
۲۷	انواع زیراندازهای تولیدی از پشم
۲۸	روش‌های جداکردن پشم از پوست گوسفند
۲۸	۱- چیدن پشم از بدن حیوان زنده
۲۹	۲- چیدن پشم از پوست بدن حیوان ذبح شده
۲۹	مراحل تبدیل پشم به پرز یا خامه فرش (نخ پشمی)
۲۹	الف) مرحله سرت یا طبقه‌بندی پشم
۳۰	انواع پشم‌ها
۳۰	انواع پشم از نظر مناطق مختلف بدن گوسفند
۳۱	مرحله حلاجی و شستشو
۳۱	مرحله ریسندگی
۳۳	سبک نمره‌گذاری به روش متریک
۳۳	تعریف نمره متریک
۳۳	روش نمره‌گذاری نخ
۳۴	خصوصیات فیزیکی پشم
۳۴	تأثیر حرارت روی پشم
۳۴	تأثیر اسید روی پشم
۳۴	تأثیر نور خورشید روی پشم
۳۴	تأثیر قلیایی‌ها روی پشم

۳۵	تأثیر رطوبت روی پشم
۳۷	فصل سوم: پنبه و ابریشم
۳۹	پنبه
۳۹	خواص شیمیایی و فیزیکی پنبه
۳۹	سبک‌شناسایی پنبه طبیعی از مصنوعی
۴۰	وسایل لازم برای شناسایی پنبه به سبک شیمیایی
۴۰	ابریشم
۴۱	خواص فیزیکی ابریشم
۴۱	خواص شیمیایی ابریشم
۴۱	اثر مواد قلیایی بر ابریشم
۴۱	ویژگی ابریشم
۴۱	انواع ابریشم
۴۲	مراحل تبدیل ابریشم به نخ ابریشمی
۴۳	انواع فرش ابریشمی
۴۳	واحدهای اندازه‌گیری وزن ابریشم
۴۳	بسته‌بندی نخ ابریشم
۴۵	فصل چهارم: رنگ‌ها
۴۷	رنگ‌های مورد مصرف در فرش
۴۷	انواع رنگ‌های طبیعی
۴۷	رنگ‌های گیاهی
۴۹	رنگ‌های جانوری
۴۹	مواد معدنی
۵۰	رنگ‌های شیمیایی
۵۰	رنگ‌دندانه‌ای
۵۰	رنگ‌های خمی
۵۰	رنگ‌های رادیواکتیو
۵۱	فصل پنجم: ابزار قالببافی
۵۳	شناخت دار و ابزار قلیبافی
۵۴	مزایای دار افقی
۵۴	معایب دار افقی
۵۵	دارهای عمودی
۵۸	اصول ساخت و روش نصب دار
۵۸	نکاتی که برای تهیه و نصب دار باید رعایت شود

۵۸	شناخت ابزار قالیبافی در هر منطقه
۵۸	ابزار بافت آذری
۶۱	ابزار بافت فارسی
۶۲	قیچی یا مقراض در مناطق فارسی باف
۶۲	نحوه شناسایی و رفع عیب از ابزار بافت
۶۳	عیوب شانه
۶۳	عیوب قیچی
۶۳	عیوب قلاب
۶۳	چله و روش چله کشی
۶۴	روش محاسبه ترهای چله
۶۵	روش چله کشی
۶۵	چله کشی فارسی
۶۵	چله دوانی
۶۶	نصب چله به روش مرکزی
۶۶	کوچی بستن (گلّه، ورد) و کاربرد آن
۶۷	مزایای چله کشی فارسی
۶۸	معایب چله کشی فارسی
۶۸	چله کشی آذری
۶۸	مراحل چله کشی آذری
۶۹	معایب و محاسن چله کشی آذری
۶۹	محاسن
۶۹	معایب
۷۰	کنترل چله ها بعد از عمل چله کشی
۷۱	چله کشی و نصب به روش تلفیقی
۷۲	چله کشی همدانی
۷۳	ویژگی چله کشی همدانی
۷۳	چله کشی عشایری
۷۳	ویژگی چله کشی عشایری
۷۴	نصب چله به روش گرمائی
۷۴	سبک و طرح فرش ایران
۷۵	طرح های قالی ایران
۸۲	انواع نقوش فرش
۸۳	طرح یا نقشه فرش

۸۳	انواع حالت‌های مختلف طرح فرش از نظر بافت
۸۵	نقطه‌گذاری
۸۶	رنگ آمیزی
۸۷	فصل ششم: انواع بافت
۸۹	قرار دادن شمشیرک و جوب کوچی
۸۹	زنجیره بافی
۸۹	انواع روش گلیم بافی
۸۹	۱- گلیم بافی به روش ترکی باف
۹۰	۲- گلیم بافی به روش فارسی باف
۹۰	ملیله بافی
۹۰	بافت (گرده زدن)
۹۰	انواع شیوه های بافت
۹۰	۱- بافت ترکی یا گره متقارن
۹۱	مزایای بافت ترکی
۹۱	۲- روش بافت گره ترکی (ممتقار)
۹۱	بافت فارسی یا گره متقارن
۹۲	مزایای بافت فارسی
۹۲	روش بافت گره فارسی (گره نامتقارن)
۹۵	فصل هفتم: بودگذاری
۹۷	بودگذاری
۹۷	انواع بود
۹۷	۱- بود ضخیم یا بود زیر (القاج)
۹۸	بررسی مکانیزم فنی شیوه‌های بافت
۹۸	تخت بافت
۹۹	نیم لول باف
۹۹	لول باف
۹۹	نحوه شیرازه زدن
۱۰۰	انواع شیرازه و کاربرد آن
۱۰۰	انواع شیرازه متصل
۱۰۱	انواع شیرازه منفصل
۱۰۲	اصول انتخاب طول پرز یا خامه
۱۰۲	روش قیچی کردن (مقراض کاری)
۱۰۳	پرداخت نهایی فرش

۱۰۳	خواب فرش و انواع آن
۱۰۳	انواع قیچی
۱۰۵	نحوه پایین کشی فرش و جدا کردن آن از روی دار
۱۰۵	انواع روش پایین کشی متناسب با روش چله کشی
۱۰۷	شناخت عیوب فرش و رفع آن
۱۰۷	دلایل عیوب بالا زدگی و پایین زدگی
۱۰۷	برطرف کردن عیوب بالا زدگی
۱۰۸	برطرف کردن عیوب پایین زدگی
۱۰۸	شمشیر شدن
۱۰۸	برطرف کردن ریب شمشیری
۱۰۸	عیوب ناشی از قچی کاری نادرست
۱۰۹	شل بودن چله و اثر آن بر بنت فرش
۱۰۹	در مواقعی که باید به اجاره ها، شل کرد
۱۱۰	غلط بافی هنگام بافت نقشه
۱۱۰	عوامل غلط بافی
۱۱۰	کجی و اقسام آن
۱۱۱	تورفتگی (کمردار شدن) و شکم دادگی
۱۱۱	سرکجی (شانه دار شدن)
۱۱۲	کیس
۱۱۲	عوامل ایجاد کیس
۱۱۲	ساده بافی (خلوتی)
۱۱۲	عوامل به وجود آمدن خلوتی (ساده بافی)
۱۱۲	عیوب در بافت فرش
۱۱۳	گره جفتی
۱۱۳	دلایل نپذیرفتن این نوع گره از طرف کارشناسان فرش
۱۱۴	بی گره بافی (آزاد)
۱۱۴	چندچین یک بود
۱۱۴	نگهداری فرش
۱۱۵	زمان نگهداری قالی روی دار
۱۱۵	معایب نگهداری قالی روی دار
۱۱۵	اصول نگهداری فرش دستباف
۱۱۶	دانستنی های فرش دستباف
۱۲۳	غبارگیری فرش

۱۲۲	روش های غبارگیری
۱۲۲	غبارگیری دستی
۱۲۳	غبارگیری ماشینی
۱۲۳	شستشوی فرش
۱۲۳	شستشو به روش سنتی (دستی)
۱۲۴	شستشو به روش ماشینی
۱۲۵	مرحله خشک کردن فرش
۱۲۵	بهداشت و ایمنی ابزار قالبیافی
۱۲۶	شناخت اصول و نکات ایمنی
۱۲۶	جعبه بهداشت نشستن پشت دار
۱۲۶	شناخت بهداشت اجتماعی کارگاه
۱۲۷	ساختمان کارگاه
۱۲۷	نور کارگاه
۱۲۷	تهویه کارگاه
۱۲۷	درب ورودی کارگاه
۱۲۸	تنظیم ساعات کار
۱۳۹	منابع و مآخذ